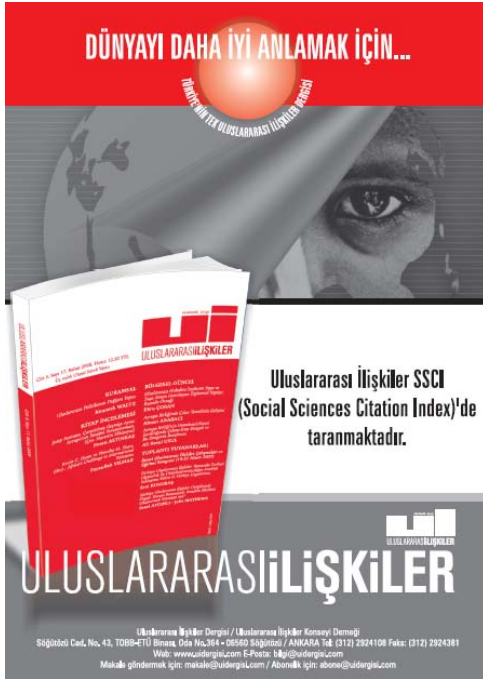

Yayın ilkeleri, izinler ve abonelik hakkında ayrıntılı bilgi:

E-mail: bilgi@uidergisi.com

Web: www.uidergisi.com

Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya

E. Fuat Keyman

Prof. Dr., Koç Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler
Bölümü

Bu makaleye atıf için: Keyman, E. Fuat, “Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 3, Sayı 9 (Bahar 2006), s. 1-20.

Bu makalenin tüm hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği'ne aittir. Önceden yazılı izin alınmadan hiç bir iletişim, kopyalama ya da yayın sistemi kullanılarak yeniden yayımlanamaz, çoğaltılamaz, dağıtılamaz, satılamaz veya herhangi bir şekilde kamunun ücretli/ücretsiz kullanımına sunulamaz. Akademik ve haber amaçlı kısa alıntılar bu kuralın dışındadır.

Aksi belirtilmediği sürece *Uluslararası İlişkiler*'de yayınlanan yazılarda belirtilen fikirler yalnızca yazarına/yazarlarına aittir. UİK Derneğini, editörleri ve diğer yazarları bağlamaz.

Uluslararası İlişkiler Konseyi Derneği | Uluslararası İlişkiler Dergisi

Söğütözü Cad. No. 43, TOBB-ETÜ Binası, Oda No. 364, 06560 Söğütözü | ANKARA

Tel: (312) 2924108 | Faks: (312) 2924325 | Web: www.uidergisi.com | E- Posta: bilgi@uidergisi.com

Küreselleşme, Uluslararası İlişkiler ve Hegemonya

E. Fuat Keyman*

ÖZET

1648 Westphalia antlaşmasıyla kurulan modern uluslararası ilişkiler sisteminin bugüne kadar geçen sürede, ve bugün 11 Eylül-sonrası dünyada da, belli bir "süreklilik-değişim ilişkisi" içinde sürdüğünü söyleyebiliriz. Güç-hegemonya ilişkileri bu sistemin kurucu niteliği olarak kalırken, sistemin aktörleri, ve sisteme anlam veren normatif ilkelerin değiştiğini görüyoruz. Bu süreç, aynı zamanda modernite-ulus, devlet-hegemonya ilişkisinin de bir tarihi. Bu tarihin son çeyrek asırdır, niteliyici kodu küreselleşme kavramı. Bu yazı, küreselleşme-uluslararası ilişkiler-hegemonya bağlantısının kısa bir tarihsel-analitik açılımını yapmayı amaçlıyor.

Anahtar Kelimeler: Westphalia, Küreselleşme, 11 Eylül, Hegemonya, Ulus-Devlet.

Globalization, International Relations and Hegemony

ABSTRACT

Since its inception in 1648 Westphalian Treaty, modern international relations have contained both continuity and change. Today, there is a need to analyze both continuities and changes that have occurred in the course of the development of international relations, in order to better understand the main characteristics of world politics. In this article, I have attempted to provide the reader with a brief historical and thematic analysis of the international system. In doing so, my aim was to demonstrate that the relationship between modernity and hegemony has been one of the constitutive elements of modern international relations. In other words, it is possible, also useful, to read the modern history of international relations as a history of hegemony.

Keywords: Westphalia, Globalization, September 11, Hegemony, Nation-State.

* Prof. Dr., Koç Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi

Sovyetler Birliği ve Doğu Bloku'nun çöküşüyle birlikte "güçler dengesine" dayalı uluslararası sistemin sona ermesi, ki biz bu olguyu "Soğuk Savaş dönemi"nin bitişini olarak adlandırıyoruz, liberal demokrasi-serbest pazar ekonomisi temelinde "yeni bir dünya düzeni"nin ortaya çıkacağı düşüncesini de beraberinde getirmişti. Birinci Körfez Savaşı sonrası dile getirilen ve "Tarihin Sonu" olarak adlandırılan "yeni dünya düzeni" söylemi, uluslararası ilişkilerde Amerikan hegemonyasının değişen yüzünü bize gösteriyordu. Böylece, askeri güç kadar, pazar ekonomisi ve bu temelde geliştirilen yönetim teknolojisinin de önemli olduğu bir dünyayı yönetme, uluslararası ilişkilere anlam verme vizyonu gündeme getiriliyor ve dünya düzenine içersenme ya da dışarsanma süreçlerinin temel ölçütlerinde birisi de, liberal demokrasi-pazar ekonomisi eşitliği oluyordu.

Fakat, 1990'lar içinde, düşünülenin, istenenin, "tarihin sonu" tezi ekseninde kurgulanan yeni dünya düzeninin yerine karşı karşıya kalınan gerçek ise, tam bir belirsizlik durumu oldu. 1990'ların belki de en önemli tanımlayıcı ögesi, denetlenmesi zor bir "yeni dünya düzensizliğinin" ortaya çıkmasıydı. Bir taraftan etnik milliyetçilik, dinsel köktençilik ve kültürel ırkçılık adına yapılan vahşetler ve insanların ontolojik bir güvensizlikle yaşamaya başlamasını simgeleyen ekolojik felaketler tarafından, diğer taraftan da ulus-devletlerin denetlemede zorluk çektikleri globalleşen sermaye hareketleri tarafından tanımlanmaya başlanan uluslararası ilişkiler, Soğuk Savaş-sonrası dünyada düzen yerine düzensizliği, güven yerine güvensizliği, belirlilik yerine belirsizliği yaşama geçiriyordu. Bir anlamda, Soğuk Savaş'ın bitimi, tarihin sonu tezine karşıt olarak, 1648 yılında başlayan, farklı biçimler olsa da öz olarak değişmeyen, modern uluslararası ilişkilerin ve bu ilişkilere söylemsel anlamlılık kazandıran "devlet-merkezci" ideolojinin de bitimini simgeliyordu.

Bu bağlamda, Benjamin Barber'in dünya çapında popülerlik kazanan önemli kitabı, "Cihad-MacDünyası Karşıtlığı"nın, hem Soğuk Savaş-sonrası dönemin, hem de bugün 11 Eylül-sonrası dünyanın anlaşılması için üzerinde durulması ve tartışılması gerekli bir çalışma olarak ele alınması gerektiğini düşünüyorum. Barber'in Cihad-MacDünyası Karşıtlığı çalışması uluslararası ilişkilerin bugün yaşamakta olduğu belirsizlik durumunu kapsamlı olarak irdeleyen, ve aynı zamanda bu durum üzerine yapılan ciddi felsefi müdahaleleri içeren bir yapıt.¹ Barber'e göre, bugün içinde yaşadığımız dünya, her ikisi de demokrasiye felsefi ve normatif bağlılıkları olmayan neo-liberal globalist ve modern-öncesi toplulukçu ideolojiler tarafından tanım-

¹ Benjamin Barber, *Jihad vs. MacWorld*, New York, Ballantine Books, 1996.

lanma sürecini yaşamaktadır. Ünlü İrlandalı şair William Butler Yeats'in terminolojisini kullanarak, yaşamlarımızın ve yaşadığımız dünyanın "ırkın ebediliği"yle "ruhun ebediliği" arasında sıkışıp kaldığını, diğer bir deyişle, geçmişin toplulukçuluğunu yansıtan "ırk" ile kozmopolit geleceği yansıtan "ruh"un arasında sıkıştığını söyleyebiliriz. Devletçi siyasal söylemin ve laik Aklın krize girdiği günümüzün dünyasında, yaşamlarımız hem başkaldırışı ve yok edişi niteliyen ırk, hem de siyaseti yok eden, neo-liberal serbest pazar söylemini ayrıcalıklı konuma sokan global sermayenin sesi kozmopolitan ruh tarafından belirlenmekte, tanımlanmakta ve yönlendirilmektedir. Bu bağlamda, ne ruhu temsil eden Cihad, ne de kozmopolit ruhu temsil eden MacDünyası belirsizliğin ve güvensizliğin dışında bir geleceği bize sunmamaktadırlar: ne Cihad ne de MacDünyası içeriği demokratik olan bir siyaseti yaşama geçirme niteliğini ve istemini taşımaktadır.

Burada altı çizilmesi gereken nokta şu: hem devletçi söylemin ve laik aklın krizini simgeleyen, hem de kimliğin evrensel/yerel boyutlarda köktenci siyasetlere eklenmesini tanımlayan "Cihad-MacDünyası karşıtlığı", ki bu durumu diğer çalışmalarımnda küreselleşme olarak nitelendiririm², Soğuk Savaş-sonrası dönemdeki siyasetin yeni bağlamını, dolayısıyla uluslararası ilişkilerde hegemonya mücadelesinin yeni anlamını temsil etmektedir. Daha somut olarak koyarsak, Soğuk Savaş'ın bitimi aynı zamanda modern uluslararası ilişkilerde ulus-devletler arası hegemonya savaşının, ve hegemonyanın bir ulus-devletin jeopolitik ve ekonomik güçle dünya yönetiminin lideri olması olarak yaşama geçirilmesinin de bitimidir. Soğuk Savaş-sonrası dönemin hegemonya mücadelesi, bu anlamda, ulus-devletin kriziyle oluşan boşluğun Cihad ve MacDünyası ideolojileri tarafından doldurulma mücadelesini simgelemektedir. Fakat bu mücadele, 11 Eylül-sonu dünyada ABD'nin tek ve super güç olmasıyla ulus-devlet temelli hegemonya anlayışının ve pratiğinin yeniden-canlanması sürecini de başlattı. Cihad-MacDünyası karşıtlığı içinde, epistemolojik olarak, ikinci plana atılmaya çalışılan ulus-devlet, 11 Eylül-sonrası dünyada yeniden geri göndü, hem de tek ve süper hegemonya yaratma biçimi içinde. Bu kısa girişte, tarihsel bir süreç içinde, modern uluslararası ilişkilerin doğusu ve gelişimini, sonrası Soğuk Savaş-sonrası döneme geçişi, ve son olarak 11 Eylül-sonrası dünyada "hegemonya mücadelesinin geçirdiği dönüşümü" açıklamaya çalışacağım.

² E. Fuat Keyman, *Globalization, State, Identity/Difference*, New Jersey, Humanities Press, 1997 ve *Türkiye ve Radikal Demokrasi: Geç-Modern Zamanlarda Siyaset*, İstanbul, Alfa, 2001.

Modern Uluslararası İlişkiler Söylemi: 1648-1989

17. yüzyılın sonlarına doğru Avrupa'nın bir (mutlak) devletler mozay-iği olmaktan çıkarak, devletler-arası ilişkiler dediğimiz yeni bir sürece girdiğini söyleyebiliriz. Anthony Giddens'in önerdiği gibi, bu dönemde "her devletin kendi egemenliğini pekiştirme girişimi aynı zamanda oluşmakta olan bir devletler-arası entegrasyonun da bir parçasıydı".³ Her devletin kendi sınırları içindeki egemenliğinin tartışmasız olduğu savı diğer devletlerin de aynı hakka sahip olduğunun tanınmasını içeriyordu ve böylece gelişmekte olan devlet egemenliği söylemi de devletler-arası ilişkiler sürecinin kurucu ögesi idi. Bu bağlamda, İspanya ve Hollanda arasındaki 80 Yıl Savaşı ve bu savaşın Otuz Yıl Savaşı diye bilinen Almanya boyutunu sonuçlandıran 1648 Westphalia (Vestfalya) Barış antlaşmasıyla birlikte devlet egemenliği söylemi temelli modern anlamda uluslararası ilişkilerin kurulduğunu görüyoruz.

Bu antlaşma egemen devletlerden kurulu bir "uluslararası devletler toplumu"nun ortaya çıkışını niteliyor ve güvenlik ile ulusal çıkarı eş gören bir uluslararası ilişkiler anlayışı yaratıyordu. Bu anlayışın özgüllüğünü anlamak için, nasıl bir felsefe üzerine kurulduğuna bakmak gerekir. Beş nokta bu anlamda önemlidir:

(i) Machiavelli ve Hobbes'da açıklamasını bulan ulusal toplum ve uluslararası toplum ayrışması: Ulusal toplum ulus-devlet gibi merkezi bir otoriteye sahipken, uluslararası toplum kendilerinden daha üstün bir otoriteyi tanımayan ve birbirleriyle rekabet içinde olan ulus-devletler arası ilişkileri simgeler. Bu nedenle, uluslararası ilişkiler yatay olarak örgütlenmiştir ve sistemin yeniden üretimi her zaman sistemi oluşturan devletler arası ilişkilerin dengelenmesine bağlıdır. Diğer bir deyişle, Hobbescu bir toplumsal sözleşme anlayışı içinde, her devlet kendisinin ve kendi toplumunun güvenliğini ön plana çıkardığı sürece ve böyle hareket ettiği sürece, devletler-arası bir denge kurulur: ve bu da sistemsal yeniden üretimin ön koşuludur;

(ii) Dolayısıyla, uluslararası ilişkilerde "güvenlik" temel sorundur. Ulusal toplumlarda ekonomik gelişme, demokratikleşme, kültürel formasyon devlet-toplum ilişkilerinde temel referans noktalarıyken, uluslararası ilişkilerde merkezi otorite olmadığı için güvenlik tüm bu referans noktalarından ayrı, daha önemli ve kurucu ögedir. Devletin ve ulusun iç ve dış güçlere karşı güvenliğinin sağlanması uluslararası ilişkileri tanımlar ve onu ulusal ilişkilerden ayırır;

³ Anthony Giddens, *The Nation State and Violence*, (Berkeley, University of California Press, 1988).

(iii) Bu anlamda, uluslararası ilişkiler ve devletler-arası ilişkiler eş anlamlı görülür ve ulus-devlet uluslararası ilişkilerin ayrıcalıklı ve temel aktörüdür. Bu aynı zamanda, devlet egemenliği söyleminin tartışılmaz bir "ontolojik ve normatif veri" olarak ele alınmasını gündeme getirir;⁴

(iv) Devlet egemenliği tartışılmazdır, çünkü devlet güçlü olduğu sürece güvenliği sağlayabilir, ve bunun için de en önemli unsur devletin "askeri" olarak güçlü olması ve bu gücün öteki devletler tarafından tanınmasıdır. Uluslararası ilişkiler, bu anlamda, devletlerin birbirlerinin ulusal sınır bütünlüklerini ve bu sınırlar içinde mutlak otorite olduklarını tanımlarıyla hareket eder; ve

(v) Tüm bu dört maddenin işlerlik kazanması belli tali karşıtlıkların kurulmasıyla yaşama geçer. Ulusal/uluslararası, iç politika/dış politika, dünya politikası/dünya ekonomisi, içerisi/dışarı, kimlik/fark, benlik/öteki ve benzeri karşıtlıkların yaratılması yoluyla uluslararası ilişkiler özgüllük kazanır.

1648 Westphalia antlaşmasıyla kurulan bu uluslararası ilişkiler anlayışının Soğuk-Savaş bitimine kadar hegemonik kaldığını önerebiliriz.⁵ 1648-1945 döneminde güçler dengesine ve ulus-devletin ayrıcalıklı konumuna dayalı bu anlayışın hegemonyası, 1945'den sonrada değişmiyor. 1944 Bretton Woods Antlaşmasıyla kabul edilen Amerika Birleşik Devletleri'nin liderliğinde kurulan dünya düzeni her ne kadar Birleşmiş Milletler, IMF, Dünya Bankası, ve GATT gibi önemli uluslararası örgütleri içerse de, ulus-devletin hegemonyasını kırmıyor. Daha önemlisi, ulus-devletler arası kurulan bu örgütler Amerikan hegemonyasını pekiştirici bir işlev görüyorlar.⁶ Aynı zamanda, 1945-sonrası sistemin iki kutuplu örgütlenmesini sağlayan ve Sovyetler Birliğinin düşman Öteki konumuna dayalı Soğuk Savaş retoriği de, hem güvenlik söyleminin hem de devletler-arası ilişkilere indirgenmiş uluslararası ilişkiler anlayışının Amerikan hegemonyasını yeniden üretmesinde temel rolü oynuyor. Rob Walker'ın vurguladığı gibi, bu uluslararası ilişkiler anlayışı bir taraftan dünya politikasının karmaşık yapısını açıklamada kuramsal bir zayıflığı sergiliyor: gündeme gelen her olayı devletler-arası güvenlik sorunu etrafında açıklamaya çalıştığı sürece. Fakat, diğer taraftan söylemsel bir hegemonik güce sahip: hem dünyayı hem de politikayı düşünme etkinliğimizi devlet ve devlet egemenliğine indirgediği sürece.⁷

⁴ Jens Bartelson, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.

⁵ David Held, *Political Theory and Modern State*, Stanford, Stanford University Press, 1989.

⁶ Robert Cox, *Production, Power and World Order*, New York, Columbia University Press, 1987.

⁷ R.J.B. Walker, *Inside/Outside*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.

Bu anlamda, önemle vurgulanması gereken nokta şu: bugün uluslararası ilişkiler dediğimiz "şeye" anlam veren bu hegemonik söylem modern ulus-devletin en önemli ve etkili ideolojisi. Bir kuram olmaktan çok bir ideoloji olarak ele alınmalı: çünkü, uluslararası ilişkileri açıklamak işlevini görmekte zayıf, fakat ulus-devlete ayrıcalıklı bir kimlik verme, onu ayrıcalıklı bir özne olarak kurma işlevinde güçlü bir niteliğe sahip. Önemli ve etkili bir devlet ideolojisi: çünkü, politikanın sınırlarını devlet egemenliği ile çizerek, devlet egemenliğini tartışılmaz bir ontolojik "veri" konumuna getiriyor.

Bu anlamda, Sovyetler Birliği'nin çözülmesi ve Doğu Bloku'nun tarihten silinmesinin sonuçları Soğuk Savaşın bitiminden çok daha derin ve sistemeldir. Ötekisini kaybeden kimlik kendi hegemonyasını da kaybetmektedir. Güçler dengesine dayalı iki-kutuplu düzenin yıkılması, aynı zamanda Westphalia modelinin de krizini gündeme getirdi. Hep bir Ötekine gönderimle ayrıcalıklı konuma getirilmiş devlet ve devlet egemenliği söyleminin yeniden üretimini Ötekinin yok olmasıyla girdiği bir kriz yaşanmaya başlandı. İşte bu ortamda, komünizm tehlikesinden "yeşil tehlikeye" geçişi anlamlandıran "yeni Öteki İslam" anlatısıyla kendini devam ettirmeye çalışan dünya düzeni karşısında altından kalkamayacağı bir sorun buldu: etnik milliyetçilik.

Soğuk Savaş-sonrası Dönem ve Hegemonya Mücadelesi

Yugoslavya, Ruanda, Somali, Çeçenistan, Afganistan, Oklahoma; Tecavüz eyleminin savaş taktiği olarak kullanılması, toplu kıyımlar, köy ve kasabaların insan mezarlığına dönüşmesi, çocukların, kadınların, öğretmenlerin satırlarla doğranması, kırbaçlar, bombalar, vinçler; hepsi kimliğin özünü aramada yok edilen Ötekiler, köktencilik, etnisite, din ve ırk boyutundaki kurbanları. Global sermaye, internet, teknoloji, CNN, siyasetin bitimi, egemenliğin parçalanması, globalizm; küçülen dünyanın ekonomik mantığı, serbest pazar ideolojisi temelinde toplumsal ilişkileri aynılığa indirgeyen neo-liberal köktencilik. Ve bu süreçler arasında sıkışmış ulus-devlet, uluslararası ilişkiler ve güvenlik söylemi.

Hem global sermayeye karşı güçsüz bir konumda olan, hem de köktenci kimlik siyasetini anlama, denetleme ve engelleme sürecinde başarısız olmuş, belli konumlarda bu siyasetin taşıyıcılığını yapmış ulus-devlet artık hegemonya mücadelesinin temel aktörü, belirleyici öznesi değil. Soğuk Savaş-sonrası uluslararası ilişkilerde hegemon devlet Amerika'nın ve güçlü ulus-devletlerin dünyayı "yönetme sanatını" sergilerken düştükleri başarısızlık bu durumun tipik bir göstergesi. Benzer olarak, uluslararası ilişkilerde artık devletler-arası ilişkiler değil; sermayeler-arası, kültürler-arası, medeniyetler-arası güç ve rekabet ilişkilerini içeren global ilişkiler. Modern uluslararası ilişki-

lerin temel gönderim noktası olan “güvenlik”, artık sadece devletler-arası güvenlik olarak tanımlanamıyacak bir çok-boyutluluk ve karmaşıklık niteliği göstermekte; Bireyden-Doğaya kadar geniş bir yelpazede yer alan ilişkileri içeriyor.

Bu bağlamda, hegemonya mücadelesinin alanı ve anlamı da artık askeri güç ve ulus-devletle kısıtlı değil; serbest pazar-liberal demokrasi eşitliği temelinde geliştirilen yönetim teknolojisi de bir düzen sağlamıyor. Aksine, hegemonya mücadelesi kimliği içeriyor, kültür ve medeniyet olguları üzerine yapıyor, semboller dünyasını Cihad ya da MacDünyası olarak kurmayı hedefliyor. Böyle bir durumda, Banjamin Barber'in önerdiği gibi, gereksinimimiz özgürlüğümüzü koruyabilecek demokratik kurumlar, insan haklarını koruma kapasitesine sahip, farklılıkları ve çoğulculuğu garanti altına alabilecek demokratik yönetme sanatı, üretkenliği ve dağılım adaletini içeren ekonomik mantık ve etrafında olanlara duyarlı katılımcı ve erdemli vatandaşlar. Bu nedenle de, demokrasiye olan normatif ve felsefi bağlılığın, tam bir belirsizlik ve güvensizlik sergileyen Soğuk Savaş-sonrası dönemde içinde sıkışıp kaldığımız hegemonya mücadelesine karşı tek umut ışığımız olduğunu düşüncesi, uluslararası ilişkilerde özellikle 1995-sonrası dilendirilmeye başlandı. Avrupa entegrasyonu sürecinden, anti-küreselleşme hareketine, insani müdahalelerden yoksulluğa karşı uluslararası kurumların en azından söylem düzeyinde ilgi ve önem göstermelerine kadar geniş bir yelpaze içinde küresel demokratik yönetim çabalarının ve tartışmalarının ortaya çıkmasına bu dönemde şahit olduk. Fakat bu demokratikleşme söylemi ve çabası, neoliberal tarihin sonu tezine karşı serbest pazar ile sosyal adaleti birleştiren hegemonya arayışları, 11 Eylül günü sivil uçakların Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a çakılmasıyla bugüne kadar süren, ve daha da süreceği gözükken yeni bir dönemi yarattı. Bu dönem, ki 11 Eylül-sonrası dünya olarak çağrılabilir, kendisinin en önemli özelliği olarak, ABD süper ve tek gücünün biçiminde ulus-devlet temelli hegemonya anlayışının yeniden-canlanması sürecini başlattı.

11 Eylül-sonrası Dünya ve Hegemonya

11 Eylül günü Dünya Ticaret Merkezi'ne ve Pentagon'a çakılan uçaklar, Amerika'ya ve onun temsil ettiği neoliberal küreselleşmeye karşı yapılmış insanlık dışı bir terör eylemiydi. Eylem kendisini küresel kapitalizmin dünyanın büyük bir kısmında yarattığı açlık, fakirlik, siyasi işgal, eşitsizlik gibi sorunlara karşı yapılmış bir eylem olarak meşrulaştırma gayretindeydi. Dünya Ticaret Merkezi'nin yıkıcı küreselleşmeyi, Pentagon'un da işgalci küresel güvenlik olgusunu simgelemeleri, 11 Eylül terörizminin küreselleşmeye ve kozmopolitan modernliğe karşı

bir mesajı içerdiğini ilk bakışta bize gösteriyor.⁸ Fakat, 11 Eylül'ün etkisi sonuçları açısından, belki de eylemi hazırlayanların düşündüğünden çok daha güçlü oldu. 11 Eylül uluslararası ilişkilerde devlet-merkezci siyasetin yeniden canlanmasına yol açtı; terörizme karşı savaş askeri düzeyi hukuki düzeyin önüne getirdi; medeniyetler-arası çatışma tezinin yeniden popülerleşmesine ve dünya siyasetinin merkezine yerleşmesine neden oldu; demokrasinin küreselleşmesinden konuşulan geç-modern dünyada siyasetin dost-düşman eksenine indirgenme sürecini başlattı; risk, güvensizlik, belirsizlik duygularının yaşamın her alanında hissedilmesini yarattı ve güvenlik adına özgürlüklerimizden ve adalet duygularımızdan vazgeçmemizi isteyen yeni bir "küresel risk toplumu"nun yaratılma sürecine çok ciddi bir katkıda bulundu.

Bu anlamda da, 11 Eylül terör eyleminden bugüne uluslararası ilişkilerde yaşanan değişim ve dönüşümleri göz önüne aldığımız zaman görüyoruz ki, bir terör eyleminin sonuçları da kendisi kadar vahim olabiliyor. 11 Eylül'ü sadece bir terör eylemi olarak değil, daha da önemli olarak Amerika'ya karşı bir "savaş" olarak tanımlayan Bush yönetiminin terörizme karşı küresel savaş adına gündeme getirdiği "önleyici savaş" politikası ve bu politikanın bugüne kadar dünyada, uluslararası örgütler, devletler, toplumlar/insanlar üzerinde yarattığı sonuçlar, 11 Eylül terör eyleminin kendisi kadar sonuçlarının da vahim olacağını bize gösterdi. Bu bağlamda, 11 Eylül sonrası dönemde, Birleşmiş Milletler (BM) gibi II. Dünya savaşı-sonrası dönemde dünya barışına dönük uluslararası normların temel taşıyıcı kurumlarının "geçerliliği" tartışılır oldu; Irak Savaşı temelinde BM Güvenlik Konseyi, ABD ve İngiltere'nin tektarafli dış politika anlayışları yüzünden çok ciddi bir yönetim/meşruiyet kriziyle karşı karşıya kaldı; benzer şekilde Avrupa Birliği içinde Irak'a karşı başlatılacak savaş çok ciddi kırılmalara yol açtı; dünya politikası içinde Irak, Suriye, İran, Kuzey Kore gibi devletler "haydut devlet" olarak tanımlandı; karşı kitle imha silahları bulunamaması olasılığı çok yüksek olduğu halde, haydut devlet olarak görülen Irak'a karşı tek tarafli savaş ilan edildi; Irak'ta sivil insanların ölümü "demokrasi ihracı" adına meşrulaştırıldı; savaş sonrası dönemde Irak'ta etnik savaşların ve terörizmin yükselme olasılığı çok yüksek; İslam terörizme indirgenerek ABD'ye hava yoluyla giden sivil yolcuların fişlenme süreci başladı ve şimdi de ABD'ye hava yoluyla giden sivil yolcuların potansiyel terörist olma kodlamasıyla yeşil (zararsız), sarı (potansiyel terörist olma olasılığı yüksek) ve kırmızı (potansiyel terörist) ayrımı içinde boyanarak fişlenme uygulamasına geçiş sürecini yaşıyoruz.

⁸ Craig Calhoun, "The Class Consciousness of Frequent Travellers", Daniele Archibugi (der) *Debating Cosmopolitics*, Londra, Verso, 2003, s. 87.

Tüm bu süreçlerin belli bir zamana dönük ve kısa dönemli değil, aksine “yapısal ve uzun dönemli” bir nitelikte olduğunun altını çizmeliyiz.⁹ Bugün yapısal ve uzun dönemli bir nitelik gösteren “11 Eylül-sonrası dünya”da yaşıyoruz. Bugünün doğasını, 11 Eylül-sonrası dünya olarak tanımlamamızı olanaklı kılan ve destekleyen, dört önemli değişim ve dönüşümden konuşabiliriz. Bu değişim ve dönüşümler, 11 Eylül teröründen sonra uluslararası ilişkilerde önemli kırılma noktaları yaratıyorlar ve devletlerin, uluslararası örgütlerin ve sivil toplum kuruluşlarının, dolayısıyla farklı siyasi, ekonomik ve sivil aktörlerin dünyayı algılaması, dünya siyasetine anlam vermesi üzerinde ciddi etkiler üretiyorlar. Bu kırılma noktalarının sonucunda, yeni bir dönemin doğmadığını, bu anlamda da 11 Eylül terörünü bir milat olarak ele almamız gerektiğini söylemeliyiz, ama aynı zamanda uluslararası ilişkilerin söylemsel ve tarihsel kuruluşunun da ciddi bir değişime uğradığının altını çizmeliyiz. Bu değişimin yapısal ve uzun dönemli olduğunu kabul etmemiz, bugünün dünyasının tanımlayıcı, anlam yükleyici kodunun “11 Eylül-sonrası dünya” olduğunu önermemizi olanaklı kılacaktır.

Bugün yaşadığımız dünyayı “11 Eylül-sonrası dünya” olarak nitelermeyi gerekli kılan uluslararası ve ulusal ilişkilerde yaşadığımız dört önemli değişim ve dönüşümden bahsedebiliriz. Birinci olarak, 11 Eylül eylemi sonuçları açısından yaşadığımız dünyayı, risk, belirsizlik, muğlaklık ve güvensizlik olguları tarafından tanımlanan bir dünyaya dönüştürdü. Sürekli bir terör korkusunun dokunduğu, devletlerin haydut ve demokratik devletler olarak tanımlandığı, savaş olgusunun normalleştiği, her an tahrip gücü yüksek bombaların patlayabileceği bir günlük yaşamın yarattığı güvensizliğin yaygınlaştığı bir dünya bugünün dünyası. Bu dünyada risk güvenin yerini alıyor, askeri güvenlik hukukun üstünlüğü ilkesine öncül sayılıyor, ulusal güvenlik bireysel özgürlük ve insan haklarını ikincil plana atıyor ve savaş temelli dünya vizyonları yaşanan ekonomik kalkınma ve demokratikleşme sorunlarını sürekli olarak göz ardı ediyor. Böyle bir dünya hukuk ve adalet olgularını göz ardı ettikçe, uluslararası ilişkiler terörü minimize etmek yerine, terör eylemlerine yol açacak ya da bu eylemleri kışkırtacak bir niteliğe giriyor. Bu nedenle, 11 Eylül-sonrası dünyanın, günlük yaşam düzeyinden devletler-arası ilişkilere kadar geniş bir yelpaze içinde bir “risk dünyası”nı içerdiğini ve “yarın ne olacağını bilmediğimiz” bir güvensizlik ve belirsizlik duygusunu hayatın her alanı içinde yaygınlaştırdığını söyleyebiliriz.¹⁰

⁹ Zbigniew Brzezinski, *The Choice*, New York, Basic Books, 2004.

¹⁰ Risk dünyası kavramının açılımı için bkz. Zygmunt Bauman, *Globalization*, Londra, Polity, 1998.

İkincisi, 11 Eylül'ün yarattığı risk dünyasının temel ve başat aktörü, yeni muhafazakar ideolojisiyle Bush yönetimi ve bu yönetimin şekillendirdiği ABD dış politikası oldu. Bush yönetimi terör ile savaş arasında bir nedensellik ilişkisi kurarak ve bu temelde haydut devlet olarak tanımladığı devletlere savaş açarak, savaş olgusunu ve askeri güvenlik ideolojisini uluslararası ilişkilerin tanımlayıcı ögesi yaptı. Ama gerçekte yapılmak istenen, bu yolla ABD'nin hegemonyasını dünya üzerinde yeniden inşa etmek, bu hegemonyayı askeri temelde yeniden üretmek ve ABD'nin süper güç olduğu yeni bir Amerikan yüzyılı yaratmaktı. Önce Afganistan'a, sonra Irak'a karşı başlatılan savaş, bu hegemonya pekiştirme sürecinin ilk ayağıydı. Amerikan hegemonyasının bu yeni niteliğini anlamak için, yeni muhafazakar ABD dış politikasının hareket tarzını oluşturan dört noktanın altını çizmemiz gerekir: (a) askeri gücü toplumsal rıza üzerine empoze etmek ve uluslararası meşruiyet aramak yerine, uluslararası korku yaratmak; (b) uluslararası ilişkiler içinde "dost-düşman ayırımına" dayalı bir siyaset anlayışını yaygınlaştırarak, sürekli düşmanlar yaratmak; (c) uluslararası ilişkilerin kültürel temelini, "medeniyet yaratma kapasitesine içsel olarak sahip toplumlar-medeniyet yaratma kapasitesini ancak dışsal müdahalelerle kazabilecek toplumlar ayırımına" dayalı olarak kurgulayarak, savaşı medeniyet yaratma olgusuyla meşrulaştırmak; ve (d) böylece ABD hegemonyasını ekonomik kalkınma-demokrasi ekseninde değil, askeri güvenlik-demokrasi ekseninde yeniden üretmek, ve dünya üzerinde pekiştirmek.¹¹ Bu anlamda, dünya risk toplumu kavramıyla ABD hegemonyasının yeni yüzü/niteliği arasındaki bağlantıyı görebiliriz ve 11/Eylül-sonrası dünyada oluşan ikinci önemli değişimin ve dönüşümün güvenlik-demokrasi-medeniyet yaratma ilişkileri temelinde hareket eden ve uluslararası ilişkileri savaş olgusuna indirgeyen ABD dış politikası olduğunu söyleyebiliriz.

Bu durum içinde ve üçüncü olarak, 11 Eylül-sonrası dünya içinde oluşan üçüncü değişimin küreselleşme süreci içinde oluştuğunu görüyoruz. 1980'lerin ortasından 1995'e kadar olan dönemde küreselleşme süreci neoliberal ve yıkıcı bir nitelikteydi. Serbest pazar ideolojisinin minimal devlet ve bireycilikle birlikte egemen ideoloji olarak hareket ettiği bu dönem sonuçları açısından, dünyada ciddi bir eşitsizlik, fakirlik, açlık, yoksulluk sorunu yarattı. Bu dönem içinde küreselleşme, neoliberal bir nitelikteydi ve yıkıcı bir hareket tarzına sahipti. Yıkıcı küreselleşmenin yarattığı insani trajedinin temel kaynaklarını oluşturan "küresel sosyal adaletsizlik" ve etnik ve dinsel düzeylerde yaşanan "mikro-milliyetçilik" sorunlarını, 1990'ların ortasına geldiğimiz zaman

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. E. Fuat Keyman, "11/Eylül-sonrası Dünya, Türkiye ve Dış Politika", *Foreign Policy*, Aralık 2003.

yadsımak olanaksızdı.¹² Bu bağlamda, 1995'den itibaren 11 Eylül terör eylemine kadar olan süreç içinde, uluslararası ilişkilerde "küresel demokratik yönetim" in kurulması için, en azından söylem düzeyinde gerçekleşen çabaları izledik. Bu çabalar, Kosova örneğinde olduğu gibi, insani müdahale olgusu dayalı askeri müdahaleleri ve Birleşmiş Milletler ve Dünya Bankası gibi önemli örgütlerin küresel fakirlik sorunuyla ilgilenmeye başlaması gibi somut adımları da içerdi. 2000 yılına girerken dünya, küresel demokratik yönetim söyleminin küreselleşme sürecinin egemen söylemi konumuna yükselme sürecini gözlemliyordu. 11 Eylül terör eylemi sonuçları açısından, küreselleşme süreci üzerinde ciddi bir kırılma yarattı ve demokratikleşme ve kalkınma sorunları ikinci plana atıldı. 11 Eylül-sonrası dünya, küresel demokratik yönetim söyleminin susturulduğu, savaş ve şiddet olguların ön plana çıktığı bir dünyayı ortaya çıkardı. Küresel fakirlik ve açlık sorunları etnik ve dinsel savaşlardan ve terörden çok daha fazla insan kaybına yol açmasına rağmen, küreselleşme bugün savaşla tanımlanıyor.

Bu anlamda da, dördüncüsü, 11 Eylül-sonrası dünyanın, ABD hegemonyasının küresel adalet sorunlarını göz ardı ettiği ve sürekli olarak ertelediği bir dünyayı tanımladığını söyleyebiliriz; ve bu dünyaya karşı, sivil toplum, sivil itaatsizlik ve toplumsal hareketler düzeyinde gelişen küresel direncin ve mücadelenin, 11 Eylül-sonrası dünyayı tanımlayan dördüncü değişim ve dönüşüm noktasını oluşturduğunu önerebiliriz. Anti-küresel hareket olarak başlayan bu direnç ve mücadele, bugün "alter-küreselleşme" diyebileceğimiz bir niteliğe dönüşüyor, ve "başka ve farklı bir dünya olasıdır" sloganıyla kendini ifade ediyor. Bu mücadele içinde, küresel adalet, yoksulluğa ve açlığa karşı mücadele, demokratikleşme ve insan haklarını koruma çağrıları, farklı bir dünya, farklı bir küreselleşme söylemlerinin temelini oluşturuyor. Bu mücadele 11 Eylül-sonrası dünyaya içsel bir mücadele ve Amerikan hegemonyasının yeni yüzüne karşı, en azından normatif düzeyde, önemli bir alternatif yaratıyor. Bu mücadele, aynı zamanda, küresel demokratik yönetim olgusunu sivil topluma yaygınlaştırması bağlamında da, önemli bir mücadele, ve 11 Eylül-sonrası dünya içinde küresel bir sivil toplumun oluşmakta olduğunu bize gösteriyor.¹³

Yukarıda kısaca açıkladığım ve bugün yaşadığımız dünyayı 11 Eylül-sonrası dünya olarak nitelememizi gerekli kılan değişim ve dönüşümler (risk dünyasının oluşumu, ABD hegemonyasının yeni yüzü, küreselleşme sürecinde küresel sosyal adalet sorununun ikincil plana atılması, ve küresel sivil toplumun oluşumu), demokratik dünya yöne-

¹² Stanley Aronowitz ve Heather Gautney (der.), *Implicating Empire*, New York, Basic Books, 2003.

¹³ John Keane, *Global Civil Society*, Cambridge, Cambridge University Pres, 2003.

timi sorununu ciddi olarak ele almamızı ve tartışmamızı gerektiriyor. Bugün dünya bir kavşak noktasında; ya bireysel özgürlükleri, demokratikleşmeyi, sosyal adaleti terörizme karşı küresel mücadele adına ikinci plana iten 11 Eylül-sonrası dünyayı kabul edeceğiz ve Amerikan hegemonyasının dünya üzerindeki tektarafli yaygınlaşmasını izleyeceğiz ya da bu dünyaya karşı mücadele ederek, hukukun üstünlüğü ve küresel adalet ilkelerini kendisine temel alan bir demokratik dünya yönetimi kurma çağrısında bulunacağız. Bu bağlamda yapacağımız tercihle, geleceğimizi belirleyeceğiz. Aşağıda, demokratik dünya yönetimi üzerine yapacağımız tercihin kurucu normatif ve kurumsal parametrelerini açıklamaya çalışacağım.

Demokratik Dünya Yönetimi ve Uluslararası İlişkiler

11 Eylül-sonrası dünyada terörizme karşı küresel mücadeleyi savaşa indirgemeyecek, 1990'lardan bugüne hem uluslararası hem de ulusal/yerel ilişkilerin ve toplumsal süreçlerin anahtar kavramı olan küreselleşmenin yıkıcı etkilerini ciddiye alacak ve dünyaya salt devlet çıkarı temelinde değil, aynı zamanda "insani durum"u ön plana çıkartan bir tarzda bakacak bir "demokratik yönetime" gereksinim içindeyiz. Esasında, demokratik dünya yönetimi arayışı ve bu temelde yapılan tartışmalar ve çalışmalar 1990'lı yılların ortasından beri devam ediyor.¹⁴ Bu çalışmalar içinde öne çıkan nokta, küreselleşme süreci içinde, aynı zamanda 11 Eylül-sonrası dünyada da, ulus-devletin ortadan kalkma sürecine girmediği, aksine hala önemli bir aktör olma özelliğini sürdürdüğü önermesidir. Fakat bu önerme, ulus-devleti, devlet iktidar ve egemenliği olgularını ve devletin rolü sorusunu yeniden-düşünmeyi de içermektedir. Ulus-devletin küreselleşme sürecindeki önemi sürmektedir, fakat bu önem bugün farklı bir nitelik taşımaktadır. Ulus-devlet bugün kendisini ulus-üstü (bölgesel bütünleşme süreçleri) ve ulus-altı (sivil toplum, yerel siyaset, sosyal hareketler) süreçlere açma zorunluluğunu yaşamakta ve bu süreçlerin içinde toplumu yönetme durumundadır. Bu, ulus-devletin devletin egemenliğini ve iktidarını uluslararası özellikle bölgesel örgütlerle paylaşması ve bu iktidarı sivil toplum örgütleri ve sosyal hareketler gibi ulus-altı toplumsal aktörlerin alttan denetimine açması ve karar-alma sürecinde onlarla müzakere sürecine girmesi anlamına gelmektedir. Bu anlamda da, ulus-devletin 11 Eylül-sonrası dünyada güçlü olması, kendisinin küreselleşme süreçlerine

¹⁴ Bu çalışmalar içinde, bkz. Paul Kennedy, Dirk Messner ve Franz Nuscheler, *Global Trends and Global Governance*, Londra, Pluto, 2003; David Held ve Mathias Koenig-Archibugi (der.), *Taming Globalization*, Londra, Polity, 2003; Daniele Archibugi (der.), *Debating Cosmopolitics*, Londra, Verso, 2003; ve N. Noam Chomsky, *Hegemony or Survival*, Londra, Penguin Boks, 2003.

adapte olması kapasitesi ve bunu yaparken de, demokratikleşmeyi ön plana çıkartmasıyla ilintilidir.

Bu genel çerçevede içinde, demokratik dünya yönetimi ulus-devletin çok önemli bir rol oynadığı bir yönetimdir. Bununla birlikte, ulus-devlet bu rolü, ne toplumsal ve küresel siyasal, ekonomik ve kültürel sorunları ikinci plana atan bir güvenlik devleti olarak, ne de serbest pazar ideolojisini sosyal adalet sorunlarına öncül gören bir neoliberal minimal devlet olarak oynamalıdır. Diğer bir deyişle, ulus-devlet demokratik dünya yönetimini oluşturmaya katkıda bulunacak bir rol oynarken, aşağıdaki önermeleri ciddiye almak ve dünyaya bakışında hesaba katmak durumundadır. Bu öneriler, demokratik dünya düzeni anlayışının kurucu öğelerini oluştururlar:

Birincisi, demokratik dünya yönetimiyle dünya devleti aynı olgular değildir. Dünya devleti ne gerçekçi, ne de istenen bir tercih olmalıdır, çünkü böylesine güçlü bir devlet ne dünya sorunlarının çözümünde, ne de küresel düzeyde bir meşruiyet kazanmada başarılı olabilir. Aksine, bugün ABD'nin dünya üzerindeki hiper/süper güç-hegemonik durumunun Irak savaşı bağlamında yaşadığı meşruiyet ve yönetim sorunlarını düşündüğümüzde, dünya devleti sorun-çözücü değil, sorun-yaratıcı ya da varolan sorunları pekiştirici bir nitelikte de hareket edebilir. Bu anlamda, demokratik dünya düzeni, ulus-devletlerin demokratikleşmesi yoluyla demokrasinin küreselleşmesini, bu yolla önemli ve etkili uluslararası örgütlerin söylemlerinin, stratejilerinin ve karar-alma süreçlerinin demokratikleşmesinin sağlanmasını ve dünya yönetiminin sivil toplum örgütlerinin katılımına açılmasını gerekli kılmaktadır. Demokratik dünya yönetimi, küresel ve yerel süreçler arasında etkileşimi kendisine başlangıç-noktası olarak alan ve bu etkileşimi katılımcı demokrasi yoluyla düzenleyen ve bu bağlamda da ulus-devletler, ulus-devlet üstü kurumlar ve sivil toplum örgütleri arasındaki ulusal, bölgesel ve küresel dayanışma ilişkilerini destekleyerek dünya yönetimini ve düzenini sağlamaya çalışan bir yönetim anlayışını yaşama geçirmeye çalışır.

İkincisi, demokratik dünya yönetimi reel politikaya yaklaşırken gerçekçi olmayı sadece devlet çıkarında ve güvenlik ilişkilerinde değil, aksine meşruiyet ve adalet olgularında arar. Hukukun üstünlüğü, küresel adalet, uluslararası normların önemi, uluslararası örgütlerin ve ulus-devletin karar ve eylemlerinde uluslararası meşruiyete dayanmaları ve en önemlisi bu meşruiyetin demokratik temelde olması, dolayısıyla da, insani durumu önemli görmesi, dünya yönetimini demokratik yapan temel normatif ve stratejik öğelerdir. Bu anlamda, ulus-devletin demokratik bir yönetime sahip olması ve bu demokrasiyi kendi toplumsal ilişkilerine yerleştirme amacını gütmesi ve aynı zamanda da kendi ulusal

yönetimiyle uluslararası hukuk ve meşruiyet arasında ilişkiselliği tanıması, demokratik dünya yönetiminin kurulma sürecinde ana başlangıç-noktasını oluşturmaktadır.

Üçüncüsü, demokratik dünya yönetiminin uluslararası hukuk ve adalete verdiği önem, küreselleşme sürecine çok-boyutlu yaklaşımında kendisini gösterir. Bu bağlamda, dünya düzeninin sağlanmasında, ve daha somutta 11 Eylül-sonrası dünyada terörizme karşı verilecek küresel mücadele içinde, sadece güvenlik olgusu değil, demokratikleşme ve sürdürülebilir ekonomik kalkınma sorunları da, aralarına hiyerarşik öncüllüğe dayanan bir ilişki konulmaksızın, beraberce, ilişkisel ve eş-zamanlı çözülmesi gerekmektedir. Güvenlik olgusunu birincil plana çıkartarak, küreselleşme sürecinde yaşanan sosyal adalet sorunlarına, dolayısıyla fakirlik, işsizlik ve açlık sorunlarına eğilmeyen bir dünya yönetimi adaletli olamaz. Bu sorunların dünyada yarattığı insanlık facialarına, örneğin çocuk ölümleri, açlık sınırının altında yaşayan insan sayısı, giderek artan işsizlik sorunu v.b. insani durumlara çözüm bulmak, güvenlik olgusunu sosyal adaletle birlikte düşünmemizi gerekli kılmaktadır. Benzer olarak, dünyanın farklı yerlerinde yaşanan ve etnik, kültürel ve dinsel köktencilüğün neden olduğu insan kıyım ve temizlik hareketlarına karşı mücadele etmeyen bir dünya yönetiminin de demokratik olduğunu söyleyemeyiz. Öteki olanı yok etmek yerine, öteki olanla “eleştirel sorumluluk ilişkisi”ne giren ve böylece medeniyetler arası çatışmayı değil medeniyetler, kültürler ve insanlar arası diyalog temelli iletişimi teşvik eden bir sistem adaletlidir ve böyle bir sistemin hem küresel sorunlara çözüm bulma, hem de terörizme karşı küresel savaşta başarı olma şansı, bu savaşı salt güvenlik olgusuna indirgeyen dünya devlet anlayışından çok daha fazladır. Bu noktada da, demokratik ulus-devletin önemli rolü ortaya çıkmaktadır. Demokratik dünya yönetimini güvenlik-demokratikleşme-sürdürülebilir ekonomik kalkınma olgularını ilişkisel gören bir anlayış içinde oluşturmak için, bu yönetimin ana kurucu aktörleri olan ulus-devletlerin demokratikleşmesi ve kendi ülke sorunlarına adalet ve demokrasi temelinde yaklaşması ön-koşuldur.

Dördüncüsü, demokratik ulus-devletin bu rolü etkin ve verimli olarak yerine getirmesi için, küreselleşen dünyada temel sorun-çözücü mekanizmanın işbirliği, diyalog ve müzakere olduğunu kabul etmesi gerekir. Fakat burada önemle altı çizilmesi gereken nokta, sorun çözme sürecinde yapılacak işbirliği, diyalog ve müzakere sürecinin sadece ulus-devletleri değil, bölgesel ve uluslararası örgütleri, ve aynı zamanda da sivil toplum örgütlerini içermesidir. Bugün dünya pratiği bize işbirliğinin, bölgesel bütünleşme (Avrupa Birliği), bölgesel işbirliği (NAFTA) ve bölgesel ya da uluslararası diyalog (dünya forumları, ya

da çevre, insan hakları, hava kirliliği, küresel ısınma, küresel silahsızlanma v.b. konularda oluşan uluslararası rejimler) gibi farklı düzeylerde ve biçimlerde olabileceğini göstermektedir. Demokratik ulus-devletlerin bu farklı işbirliği süreçlerinde yer almaları, hem kendilerini güçlendirecek, hem sorun-çözme kapasitelerini arttıracak, hem de hukukun üstünlüğü ve küresel adalet ilkeleri temelinde dünyanın demokratik bir tarzda yönetilmesini sağlayacaktır.

Beşincisi, ulus-devletlerin ulus-üstü ve ulus-altı örgütlerle yaptıkları farklı işbirliği yoluyla dünya yönetiminin demokratik tarzda oluşmasına yapacakları katkı, hem kendilerinin küreselleşme içindeki rollerinin, hem de modern zamanlarda ayrıcalıklı bir konumda olan egemenlik söylemlerinin değişimi, anlamına gelmektedir. Ulus-devletler, yukarıdaki noktalarda belirtildiği gibi, kendilerini uluslararası sistem içinde güçlü kılmak için küresel, bölgesel ve yerel süreçleri, ve bu süreçlerin dünya ve ulusal boyut üzerindeki etkilerini iyi okuyarak ve çözümlenerek toplumlarını yönettikleri sürece başarılı olacaklardır. Bu, aynı zamanda, ulus-devletin gücünü kaybetmesi ya da önemsiz bir kurum haline gelmesi değil, yönetim anlayışının, rolünün ve toplumsal sorunlara/taleplere yaklaşımının değişmesi anlamına gelmektedir. Bu değişim içinde, devlet egemenliği, dolayısıyla devletin kendi alansal mekanında tek otorite olması, tek yasa uygulayıcı aktör olması, ve dışa karşı bağımsız olan bir yapıya sahip olması anlamına gelen "egemenlik" söylemi de belli bir değişime uğrayacaktır. Örneğin, bugünün dünyasında, farklı tarzda (bütünleşme, işbirliği, diyalog) ve farklı nitelikte (siyasal, ekonomik, kültürel) gelişen devletler-arası işbirliği süreçleri içinde yasal düzenlemenin kaynağı artık sadece ulusal değildir, bu kaynak bölgesel ve uluslararası bir nitelik de taşımaktadır. Bu da bize, egemenlik söylemini taşıyan ve yaşama geçiren aktörlerin "çoğullaşması"nı ve "bölgesel ve uluslararası nitelik" göstermesini göstermektedir. Demokratik dünya yönetimi içinde ulus-devlet önemini sürdürmektedir, ama bu önemin yaşama geçirilmesinde devletin rolü ve egemenlik anlayışı değişmekte, ve bölgesel ve uluslararası aktörlerle paylaşılmaktadır.

Altıncı ve son olarak, demokratik dünya yönetiminin kültürel ve ekonomik düzeylerde işleyiş tarzının "polysentrik", dolayısıyla çok-boyutlu, çok-kültürcü, çoğulcu, ve farklılık olgusunu tanıyan bir tarzda olmalıdır. Kültürel düzeyde, demokratik dünya düzeni yaşadığımız dünyanın tek ve egemen bir kültürel kimliğe ve medeniyete sahip olmadığını, aksine farklı kültürleri ve farklı medeniyet anlayışlarını tarihsel olarak taşıyan toplumlardan oluştuğunu kabul etmeli, ve işleyişini farklılıklar-arası diyalog üzerine kurmalıdır. Dünya yönetiminin demokratik olması, ve 11/Eylül-sonrası dünyada terörizme karşı küresel

mücadele, farklı olanları ötekileştirerek, düşman olarak görerek, ve potansiyel terörist olarak kurgulayarak olasılık kazanmaz. Aksine, böyle bir yönetim, medeniyetler-arası çatışmayı anlayışını pekiştirerek, ve dünyayı dost-düşman ayrımı içinde kurgulayarak, sorun-çözücü değil, sorun-yaratıcı ya da pekiştirici bir nitelik kazanır. Ekonomik düzeyde de, demokratik dünya düzeni uluslararası ilişkilerin farklı ekonomik kalkınma düzeylerine, farklı ekonomik sınıf ve sektörler, ve farklı ekonomik sorunlara sahip devletlerden oluştuğunu kabul etmelidir. Bu anlamda, II. Dünya savaşı sonrası dünya düzeninin önemli düzenleyici işlev gören uluslararası kurumları (IMF, Dünya Bankası ve Dünya Ticaret Örgütü, G-8 gibi), sürdürülebilir ekonomik kalkınma olgusuna tek bir kalkınma modelini dünya üzerine empoze ederek değil, devletler arasındaki farklı kalkınma düzeylerini, devletlerin kendilerine özgü ekonomik sorunlarını, ve devletlerin farklı sınıfsal ve sektörel yapılarını tanıyarak yaklaştıkları sürece, sorun-çözücü bir hareket tarzına sahip olacaklardır. Bugün, bu kurumlara yapılan eleştiriler, bu kurumların karar-alma yapılarının ve işleyiş tarzlarının demokratikleştirilmesi gerektiği üzerine yapılan küresel düzeyde çağrı ve talep, bu kurumların farklılık olgusunu göz ardı ederek, tek bir kalkınma modelini ayrıcalıklı bir konuma getirerek, farklı devletlerin ekonomik sorunlarına yaklaşımları nedeniyle ortaya çıkmaktadır. Tüm bu noktalar bizi şu önermeye götürmektedir: dünya düzeni kültürel, ekonomik alanlarda “polysentrik” bir yapı üzerinde kurulduğu ölçüde, demokratik bir nitelik de kazanacaktır.

Küreselleşme ve uluslararası ilişkiler

1648 Westphalia antlaşmasıyla kurulan modern uluslararası ilişkiler sisteminin, beş asıra yakın bir zaman içinde, yaklaşık dörtyüz altmış yıl sonra, bugün 11 Eylül-sonrası dünyada da, belli bir “süreklilik-değişim ilişkisi” içinde sürdüğünü söyleyebiliriz. Güç-hegemonya ilişkileri bu sistemin kurucu niteliği olarak kalırken, sistemin aktörleri, ve sisteme anlam veren normatif ilkelerin değiştiğini görüyoruz. Bu süreç, aynı zamanda modernite-ulus devlet-demokrasi ilişkisinin de bir tarihi. Bu tarihin son çeyrek asırdır, niteliyici kodu küreselleşme kavramı. Bu yazıda, küreselleşme-uluslararası ilişkiler-hegemonya bağlantısının kısa bir tarihsel-analitik açılımını yapmayı amaçladım.

Summary

During the 1990s the world faced absolute ambiguity as opposed to the constructed notion of the new world order on the basis of the hypothesis of "the end of history". Perhaps the concept that best defined the 1990s was "the new world disorder" that was very hard to control. On the one hand, atrocities were committed in the name of ethnic nationalism, religious fundamentalism and cultural racism. This, along with ecological disasters symbolized ontological insecurity for human beings. On the other hand, international relations redefined by globalizing capital movements, led to the emergence of disorder instead of order, insecurity instead of security, ambiguity instead of certainty. In other words, the end of the Cold War symbolized the end of the state-centered ideology that began in 1648 and gave the essential meaning to modern international relations.

In this context, I believe that Benjamin Barber's world-wide popular book, "Jihad vs. McWorld", is an important work that needs to be emphasized and discussed in order to understand the post-Cold War and post-September 11 era. It provides a comprehensive analysis of the current ambiguity prevalent in international relations today. In addition, it includes serious philosophical insights into the current situation. Where statist political rhetoric and secular reason are in a state of crisis today, our lives are determined by the cosmopolitan spirit of global capital. In that sense, neither Jihad (symbolizing spirit) nor McWorld (symbolizing cosmopolitan spirit) provide us with a future other than ambiguity and insecurity. Neither Jihad nor McWorld include the quality of our quest for democratic politics. To put it more concretely, the end of the Cold War also meant the end of the war of hegemony between nation-states. It signified an end to the hegemonic struggle to promote a nation-state to the powerful position of geopolitical and economic leadership.

Meanwhile, the end of the bipolar world order brought forth the crisis of the Westphalian model. The crisis of state and state sovereignty occurred because the other which helped promote a state to a privileged position ceased to exist. Under these circumstances, a new world order with the narrative of "new Other Islam" symbolizing the transition from the threat of communism to the "green threat", found a new problem: ethnic nationalism.

9/11 led to the revival of state-centered politics in international relations; the war on terrorism privileged military means over legal means; the idea of the clash of civilizations gained in popularity once more and was placed at the center of world politics. In the late modern world,

where the globalization of democracy was on the agenda, politics was reduced to the axis of friend vs. enemy.

The conceptualization of today's world as a "post-9/11 era" can be explained by four important changes and transformations in international and national relations. First of all, the attacks of 9/11 changed the world in a way that it can now be defined by risk, ambiguity and insecurity. Second, the fundamental and primary actor in the world of risk created by 9/11 was the Bush administration with its neo-conservative ideology and US foreign policy shaped by this administration. Third, another change was related to the process of globalization. The process of globalization between the mid-1980s and 1995 was neoliberal and predatory. In this context, from 1995 until 9/11 we witnessed some efforts at least on the level of rhetoric to initiate "global democratic governance" in international relations. These efforts, included concrete steps. As seen in the case of Kosovo, military interventions were based upon the pretext of humanitarian interventions. In this context, important organizations such as the United Nations and the World Bank became interested in the problem of global poverty. The 9/11 terrorist attack created a serious fault-line in the globalization process and in its aftermath the issues of democratization and development were put on the shelf. The post-9/11 era created a world in which the rhetoric of global democratic governance was silenced and the phenomena of war and violence came to the forefront. Despite the fact that global poverty and famine lead to more casualties than ethnic and religious wars, today globalization is defined by war. Fourth, the post-9/11 world was also characterized by US hegemony which not only ignores the problem of global justice but delays it permanently.

In the post-9/11 world we need a system of "democratic governance" in which the global struggle against terrorism is not reduced to war. We need a world in which the predatory effects of globalism, a key concept for international relations, national-local relations and societal processes, are taken seriously. We need an era in which the world is considered not only on the basis of state interest, but also on the basis of "humanitarian plight". The nation-state must take the following propositions into consideration when contributing to the formation of democratic world governance: First, democratic world governance is not equal to a world state. Second, democratic world governance seeks to be realist, not only on the basis of state interest and security relations, but also in the realm of legitimacy and justice. Third, democratic world governance approaches the process of globalization in a multi-dimensional way by emphasizing international law and justice. In this context, in establishing a world order and struggling

against terrorism, not only the pheomenon of security but also the problems of democratization and sustainable development must be dealt with simultaneously. Fourth, for a nation-state to fulfill this role, it must accept the fact that the fundamental problem-solving mechanisms are cooperation, dialogue and negotiation. Fifth, the contributions of nation-states to the foundation of global democratic governance, by way of cooperating with supra-national and sub-national organizations, means a change in their role in globalization and in the rhetoric of sovereignty which is in a privileged position in modern times. Sixth and last, the functioning of democratic world governance on the cultural and economic level should be poly-centric, and therefore multi-dimensional and pluralist. Democratic world governance should accept the phenomenon of difference.

Kaynakça

- Archibugi, Daniele (der.), *Debating Cosmopolitics*, Londra, Verso, 2003
- Aronowitz, Stanley ve Heather Gautney (der.), *Implicating Empire*, New York, Basic Books, 2003.
- Barber, Benjamin, *Jihad vs. MacWorld*, New York, Ballantine Books, 1996.
- Bartelson, Jens, *A Genealogy of Sovereignty*, Cambridge, Cambridge University Press, 1995.
- Bauman, Zygmunt, *Globalization*, Londra, Polity, 1998.
- Brzezinski, Zbigniew, *The Choice*, New York, Basic Books, 2004.
- Calhoun, Craig, "The Class Consciousness of Frequent Travellers", Daniele Archibugi (der) *Debating Cosmopolitics*, Londra, Verso, 2003.
- Chomsky, N. Noam, *Hegemony or Survival*, Londra, Penguin Boks, 2003.
- Cox, Robert, *Production, Power and World Order*, New York, Columbia University Press, 1987.
- Giddens, Anthony, *The Nation State and Violence*, Berkeley, University of California Press, 1988.
- Held, David, *Political Theory and Modern State*, Stanford, Stanford University Press, 1989.
- Held, David ve Mathias Koenig-Archibugi (der), *Taming Globalization*, Londra, Polity, 2003
- Keane, John, *Global Civil Society*, Cambridge, Cambridge University Pres, 2003.
- Kennedy, Paul, Dirk Messner ve Franz Nuscheler, *Global Trends and Global Governance*, Londra, Pluto, 2003.
- Keyman, E. Fuat, *Globalization, State, Identity/Difference*, New Jersey, Humanities Press, 1997
- _____, *Türkiye ve Radikal Demokrasi: Geç-Modern Zamanlarda Siyaset*, İstanbul, Alfa, 2001.
- _____, "11/Eylül-sonrası Dünya, Türkiye ve Dış Politika", *Foreign Policy*, Aralık 2003.
- Walker, R. J. B., *Inside/Outside*, Cambridge, Cambridge University Press, 1992.